

‘Over het werk’ is een serie van negen portretten van onderwijswetenschappers, waarin de essentie en de legitimatie van goede onderwijspraktijk wordt geschetst via kernbegrippen, definities en eerder gepubliceerd werk.

-.-.-

Over het werk van...

#6 Bernhard Weiner en Carol Dweck

De attributietheorie

De attributietheorie vertegenwoordigd door Bernhard Weiner en Carol Dweck

De attributietheorie help te begrijpen hoe leerlingen kunnen denken over hun eigen succes of falen en hoe sommigen leerlingen het lukt om ‘een mislukking’ om te buigen tot ‘een leerervaring’ en weer andere leerlingen in dezelfde situatie de moed verliezen.

Volgens **Bernhard Weiner**, een Amerikaanse psycholoog, heeft elke persoon de neiging te zoeken naar oorzaken wanneer je je geconfronteerd ziet met een gebeurtenis met een onverwacht of negatief resultaat. De *waarom-vraag* is een algemeen menselijke behoefte om te begrijpen wat er om ons heen gebeurt en zo greep te krijgen op onszelf en op onze omgeving.

De oorzakelijke toeschrijving (= *attributies*) helpen je vervolgens om beter te begrijpen wat er gebeurde om het in de toekomst anders aan te pakken en hebben een effect op jouw gemoedstoestand, zelfvertrouwen, gedrag en verwerking voor de toekomst. Die oorzaken die iemand toeschrijft aan een bepaalde situatie, zijn een kwestie van persoonlijke perceptie.

Volgens de attributiepsychologen is die behoefte de belangrijkste *motivator* voor hoe we ons voelen en gedragen. De nadruk op kennis, weten en analyseren maakt dat de attributietheorie behoort tot het domein van de cognitieve motivatiepsychologie.

Weiner heeft alle mogelijke attributies in drie dimensies geplaatst:

- Internaliteit (locus)
- Beheersbaarheid
- Stabiliteit: de oorzaak is onveranderlijk stabiel

Elk van die dimensies zegt iets zo fundamenteels over hoe *de zoeker* naar oorzaken oordeelt over een problematische gebeurtenis, dat je daarmee ook uitspraken kunt doen over hoe die persoon emotioneel zal reageren, over zijn verwachtingen van dezelfde toekomstige situaties en hoe deze persoon gemotiveerd zal zijn/blijven.

Volgens de attributietheorie bestaat er een relatie tussen wat mensen menen dat de oorzaak van een bepaalde problematische situatie is, en hoe ze zich gaan voelen en gedragen.

Suggesties voor leraren om leerlingen daarin te ondersteunen:

- Vraag je systematisch af welke oorzaken aan een onverwacht of negatief resultaat ten grondslag kan liggen.
- Realiseer je dat jouw oordeel als leraar op het attributieproces van de leerling van grote invloed is. Wees niet te snel met je oordeel en voorkom vooroordelen.
- Benader de leerling met positieve verwachtingen en met het vertrouwen dat ze allemaal in staat zijn de stof te kunnen begrijpen.
- Geef feedback die verwijst naar factoren waaraan leerlingen iets kunnen veranderen.
- Biedt feedback die serieus, eerlijk en relevant is.

De attributietheorie van Bernhard Weiner e.a. is gebouwd op het idee dat er algemene principes te vinden zijn aan de hand waarvan mensen oorzaken voor problemen zoeken. Anderen - o.a. Seligman en Peterson - ontdekten dat individuele verschillen tussen mensen invloed kunnen hebben op wat ze denken dat ten grondslag ligt aan hun succes of falen.

Bij een experiment ontdekten men dat honden in negatieve ervaringen - zonder controle van de honden zelf - zich passief en hulpeloos gedroegen en dat ook bleven doen in situaties waarin ze wel controle hadden. Dat wordt '*aangeleerde hulpeloosheid*' genoemd. Andere honden raakten dat hulpeloze gedrag wel kwijt. Ook bij mensen ontdekten onderzoekers soortgelijke resultaten. Dat wordt '*aangeleerd optimisme*' genoemd.

De conclusie is dat er dus ook persoonsgebonden attributiestijlen bestaan: een optimistische of een pessimistische stijl.

De sociaal psychologe **Carol Dweck** begint haar werk bij de attributietheorie en de '*aangeleerde hulpeloosheid*'. Ze doet onderzoek naar de vraag in hoeverre kinderen geleerd kan worden om bepaalde toeschrijvingen die een negatieve impact hebben, om te buigen naar attributies die meer beheersbaar en veranderlijk zijn. Dweck zocht naar de dynamiek achter dat moment van *attribueren* en komt uit bij het concept van de zelfbeeld-theorieën.

Haar onderzoek wijst uit dat mensen twee diametraal verschillende zelfbeelden over zichzelf kunnen hebben:

- Persoonlijke eigenschappen zijn nagenoeg stabiel, vaststaand en onveranderlijk (entiteittheorie) → *Fixed mind*
- Persoonlijke kwaliteiten zijn plooibaar en kneedbaar (groeitheorie) → *Growth mind*

De fundamentele keuze die mensen hierin maken, levert enorme verschillen op voor hoe mensen omgaan met uitdagingen, tegenslag, leersituaties en motivatie.

Ander onderzoek wijst uit dat de doelen van de leerlingen voor kinderen die de entiteittheorie aanhangen, de prestatie is. Voor de kinderen van de groeitheorie is leren het doel: zij hoeven niet het gevoel te hebben dat ze ergens al goed in zijn om te volharden en te blijven proberen. Hun doel is immers te leren, niet om te bewijzen dat ze slim zijn. *Leren wordt dan een feest en elk stapje in het leerproces een uitdaging.*

Dweck heeft tevens ontdekt dat iemand die gelooft in de entiteitstheorie te veranderen is in iemand die gelooft in de groeitheorie door de persoon te confronteren met een alternatief voor zijn zelfbeeld-theorie.

Suggesties voor leraren om het zelfbeeld te bevorderen:

- Spreek kinderen zoveel mogelijk aan vanuit de groeitheorie. Richt de feedback op het proces en complimenteer de inspanning of de leerstrategie.
- Leer kinderen dat het leuk is een uitdaging aan te gaan en te zoeken naar passende leerstrategieën.
- Breng kinderen liefde voor het leren bij.

Bron: Bors, G. & Stevens, L.(2010) *De gemotiveerde leerling*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant (51-77).

Meer uit de serie 'Over het werk van...'

We bieden negen theorieën waarin NIVOZ zijn legitimatie vindt bij (pedagogisch) goede onderwijspraktijk en die in de trajecten Pedagogische tact en Pedagogisch Leiderschap een rol spelen.

1. Luc Stevens: [De behoefte aan relatie, competentie en autonomie](#)
2. Ferre Laevers: [Perspectief van de ander innemen](#)
3. Geert Kelchtermans: ['Professionele biografie'](#).
4. Otto Scharmer: [Theorie U](#)
5. Deci en Ryan: [Motivatie](#)
6. Weiner en Dweck: [Attributietheorie](#)
7. Marianne Riksen-Walraven: [Verbondenheid/gehechtheid](#)
8. Jos Kessels: [De morele en organisatorische werkelijkheid](#)
9. Seligman en Csikszentmihalyi: ['Positieve psychologie en flow'](#)

Over NIVOZ

NIVOZ sterkt leraren en schoolleiders en andere betrokkenen in de uitvoering van hun pedagogische opdracht.

In de praktijk van opvoeding en onderwijs is er een groeiende behoefte aan pedagogisch denken, pedagogische reflectie en betekenisvolle pedagogische theorie. Het NIVOZ – Nederlands Instituut voor Onderwijs- en Opvoedingszaken – is op dit moment een van de belangrijke plaatsen waar in deze behoefte wordt voorzien.

***Ieder mens kan verbonden en verantwoordelijk in de samenleving staan.
Onderwijs levert hieraan een essentiële bijdrage.
Het is zijn maatschappelijke taak.***

NIVOZ – Nederlands Instituut voor Onderwijs- en Opvoedingszaken – is een vrijplaats voor denken en ontwerpen, een plaats van concentratie, bezinning en dialoog, maar ook een plaats voor een kritisch correctief. We bieden inspiratie, legitimering en verbinding vanuit drie soorten activiteiten:

- 1. wetenschappelijk forum**
- 2. platform hetkind.org**
- 3. opleidingen, resp. de trajecten Pedagogische Tact en Pedagogisch Leiderschap**

www.nivoz.nl

www.hetkind.org

www.pedagogischetact.nl